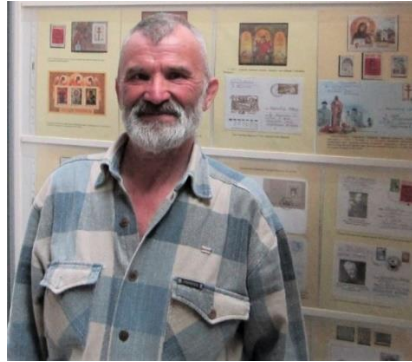


Лявон Карповіч (Луна-Воля, Беларусь): “Нацыянальная самасьвядомасьць у сьвятле маралі, міласэрднасьці і любові”



Пра аўтара: Лявон Карповіч (1944) — краязнаўца і філіяталіст, былы настаўнік матэматыкі. Нарадзіўся ў Ваўкавыску, жыве ў мястэчку Луна. Аўтар кніг "Маё мястэчка Луна-Воля" (2016), "Беларускія паштовыя маркі: ад пачатку да эміграцыі і Незалежнасьці" (2017), "Біблейскія гісторыі Новага Запавету, ілюстраваныя паштовымі маркамі" (2019), "Біблейскія гісторыі Старога Запавету, ілюстраваныя паштовымі маркамі" (2021) і артыкулаў па краязнаўству і філіяталіі. Удзельнічае ў філіяталістычных выставах з калекцыямі: "Біблейскія гісторыі", "Гісторыя маёй краіны", "Абняла мяне Беларусь", "Біблія ў мастацтве".

About the author: Ljvon Karpovich (1944) is a local historian and philatelist, a former mathematics teacher. He was born in Vaukavysk, lives in the town of Luna near Hrodna. Author of the books "My Town Luna Volya" (2016), "Belarusian Postage Stamps: From the Beginning to Emigration and Independence" (2017), "Biblical Stories of the New Testament Illustrated with Postage Stamps" (2019), "Biblical Stories of the Old Testament Illustrated with postage stamps" (2021) and articles on local history and philately. Participates in philatelic exhibitions with collections: "Bible stories", "History of my country", "Belarus embraced me", "Bible in art".

Анатацыя. У артыкуле аўтар выказвае думку, што нацыянальная сьвядомасьць павінна базавацца на фундаманце маралі, міласэрнасьці і любові, бо гэта гарантуе дэмакратычны характар будучага грамадства. Сьцьвярджаецца, што нацыянальная сьвядомасьць не ўзьнікае сама па сабе, а фармуецца ў выніку плённай і ахвярнай працы ўсіх зацікаўленых асоб і структур, але найбольш ад працы эліты і лідараў. Таму так важна, каб лідэр быў стваральнік, а не разбуральнік. Прыводзяцца прыклады, як адмоўнай, так і плённай працы, якая праявілася ў рэвалюцыі 2020. Уплыў апазыцыі ў эміграцыі ў накірунку фарміраваньня нацыянальнай сьвядомасьці і самасьвядомасьці разглядаецца на прыкладзе дзейнасьці ў галіне філіяталіі. Ілюструецца гэта дзейнасьць відарысамі створаных філіяталістычных матэрыялаў розных гадоў у Дадатку да артыкула.

Калі маю дар прароцтва, і ведаю ўсе таямніцы, і маю ўсякія веды і ўсю веру, так што магу і горы перастаўляць, а ня маю любові, – дык я нішто.
(Першае да Карыньянаў 13:2)

Не зьяўляюся навукоўцам, таму для мяне вельмі важна, перш чым гаварыць пра фарміраваньне нацыянальнай сьвядомасьці, вызначыцца як мага проста і зразумела з зыходнымі паняццямі, такімі як "нацыянальная сьвядомасьць" і "нацыянальная самасьвядомасьць". Я пагаджаюся з разуменьнем нацыянальнай сьвядомасьці, "як сукупнасьці перакананьняў аб прыналежнасьці да пэўнай нацыі, успрыманьне і разуменьне яе "карэнных вартасьцяў", сукупнасьць уяўленьняў пра яе мінулае, сучаснасьць і будучыню, пачуцьцё сувязі з прадстаўнікамі гэтай нацыі". Але яшчэ, як уяўленьне аб унівэрсальных маральных вартасьцях, міласэрнасьці і любові. Я доўга вагаўся, ці не напісаць замест "любаві" "добразычлівасьці", але палічыў, што плянку зьніжаць нельга. Любові. Бо, *"Калі маю дар прароцтва, і ведаю ўсе таямніцы, і маю ўсякія веды і ўсю веру, так што магу і горы перастаўляць, а ня маю любові, – дык я нішто"* (Першае да Карыньянаў 13:2).

Каб унікнуць папрокаў наконт любові, асабліва любові да ворагаў (*"А Я кажу вам: любіце ворагаў ваших..."* (Паводле Мацьвея 5:44)) павінен дадаць, што ў маім разуменьні найбольшая праява любові да ворага, гэта з ворага зрабіць сябра. Але, калі ты на гэта ня здольны або гэта немагчыма, то праявай любові будзе зрабіць немагчымым ворагу тварыць зло. Нацыянальная самасьвядомасьць далучае да нацыянальнай сьвядомасьці поўнае разуменьне сябе, свайго значэньня, сваёй ролі ў жыцьці і грамадстве, абавязку перадачы з пакаленьня ў пакаленьне адных і тых жа імкненьняў, зьвязаных з нацыянальна-дзяржаўнай ідэяй, свайго маральнага выбару, сваёй здольнасьці на міласэрнасьць і любоў.

Праблема нацыянальнай сьвядомасьці востра ўзьнікае тады, калі паўстае пытаньне нацыянальнага Адраджэньня, бо асноўным фактарам існаваньня нацыі зьяўляецца нацыянальная сьвядомасьць. Само ўзьнікненьне гэтай праблемы гаворыць аб тым, што нацыянальная сьвядомасьць не зьяўляецца прыроднай якасьцю чалавека, але ў залежнасьці ад аб'ектыўных і суб'ектыўных абставін яна альбо ёсьць, альбо яе няма. Чалавек ад нараджэньня знаходзіцца ў бясконцым мностве элемэнтаў выбару. Гэтага бясконцага мноства і неабходнасьці выбару немагчыма ўнікнуць. Нават бязьдзеянасьць зьяўляецца выбарам. Склалася так, што нават першы свой выбар Адам і Эва зрабілі памылкова, што прывяло да нэгатыўнага ўплыву на ўвесь далейшы лёс чалавецтва. Таму настолькі важным зьяўляецца беспамылковасьць выбару. На думку сьвятога Ігнація Лаёлы, працэс выбару настолькі важны, што трэба

сумленна і аддана задзейнічаць усе свае здольнасці і рэсурсы, каб знайсці найлепшае рашэнне, адпаведнае Божай волі.

На той ці іншы выбар уплывае мноства фактараў, якія залежаць як ад якасцяў самога чалавека, так і ад асяроддзя, у якім ён знаходзіцца. Значыць вырашэнне праблемы нацыянальнай сьвядомасці залежыць ад дзейнасці зацікаўленых у гэтым асобаў і структураў. Таму не выпадкова ў 1991 у Камісію Вярхоўнага Савета Беларусі па "Адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны" звярнуліся беларускія сацыялягі з прапановай правесці работу сярод студэнтаў розных ВУН краіны па тэме "Фарміраванне нацыянальнай сьвядомасці вучнёўскай моладзі".

Праграма гэтых даследаванняў была складзена і яе падтрымаў кіраўнік Камісіі Ніл Гілевіч, 29.XI.1993. Але ў дакумэнце адразу залажылі шлях скіраваны на паразу. Аўтары задаюцца пытаннем: "Вось яны, аб'ектыўныя ўмовы, якія садзейнічаюць развіццю на Беларусі не беларускай самасьвядомасці, а расейскай, прычым адраджэнню беларускай самабытнасці, культуры, мовы. Адсюль усплывае многа пытанняў: ці можа фарміравацца нацыянальная самасьвядомасць у вучнёўскай моладзі, калі ўся сыстэма адукацыі і выхавання ў асноўным на расейскай мове, ці можа фарміравацца нацыянальная самасьвядомасць у вучнёўскай моладзі, калі гэтай самасьвядомасці няма ў яе бацькоў, ці можа фарміравацца нацыянальная самасьвядомасць у вучнёўскай моладзі, калі ўсе падручнікі, кнігі, часопісы надрукаваны на расейскай мове? І яшчэ: ці можа фарміравацца нацыянальная самасьвядомасць у вучнёўскай моладзі, калі ўсе людзі, якія яе акружаюць: выкладчыкі, бібліятэкары, афіцыянты, буфэтчыкі, кандуктары, касіры, прадаўцы і гэтак далей – гавораць на чужой, расейскай мове?" І прыходзяць да наступнага вываду: "Усё вышэйпададзенае дае магчымасць зрабіць выснову, што нацыянальная самасьвядомасць да беларускага народа будзе ісці вельмі марудна. Найменш прыкметным будзе гэты працэс, пакуль будзе жыць старэйшае і сярэдняе пакаленне, пакуль не адыдуць ад нас беларусы-манкурты. Гадоў праз 20 зьявіцца новае працоўнае пакаленне, якое будзе мець нацыянальную самасьвядомасць, але яна будзе далёка не сапраўдная беларуская самасьвядомасць. Гадоў праз 30-40 зьявіцца пакаленне маладых працоўных беларусаў, якія ўжо добра будуць знаць гісторыю сваёй Радзімы, багацце яе культуры, прыгажосць роднай беларускай мовы, беларускую багатую прыроду, якая накладвае свой адбітак на побыт, культуру і мову нашага народа. Па нацыянальнай самасьвядомасці яны будуць падобныя трохі на нашых продкаў XV-XVI стагоддзяў, калі мы мелі "залаты век" нацыянальнай культуры".

У высновах закладзена разуменне, што нацыянальная сьвядомасць можа быць сапраўднай і несапраўднай, што лічу памылковым. Як казаў вышэй, я лічу, што

нацыянальная сьвядомасьць або ёсьць, або яе няма. Але найбольш памылкова, на мой погляд, тое, што высновы скіраваныя на бязьдзейнасьць. Няма адказу на пытаньне, як зьвіцца адкладзеная на 30-40 гадоў гэтая нацыянальная сьвядомасьць у новага пакаленьня. Адмаўляецца роля зацікаўленых грамадзкіх інстытутаў, палітычных партый, лідэраў і нацыянальнай эліты. Фактычна сьцьвярджаецца, што нацыянальная сьвядомасьць не зьяўляецца вынікам плянавай паслядоўнай мэтанакіраванай клапацівай штодзённай працы, а ўзьнікае сама па сабе. Гэты пасыл зь невядомых прычын быў успрыняты большасьцю нацыянальнай эліты як ісьціна і прывёў да вельмі дрэнных вынікаў.

Камісія прапанавала ПРАГРАМУ дасьледаваньня па тэме: "Фарміраваньне нацыянальнай самасьвядомасьці вучнёўскай моладзі" з тэрмінам выкананьня 1993 – 1995. Пачынаецца яна словамі: "Будзем высвятляць, ад якога з бакоў навакольнага асяродзьдзя перш за ўсё залежыць гэтая складаная ўнутраная вытворчасць сэнсабудуючых дамінантаў". І далей: "Паняцьце "нацыянальная беларуская самасьвядомасьць" мае такую эмпірычную сутнасьць:

- 1) гаварыць, пісаць, думаць на роднай беларускай мове;
- 2) жыць традыцыямі, звычаямі беларускага народа;
- 3) ведаць і любіць прыроду Беларусі;
- 4) ведаць гісторыю роднага края ад VII стагодзьдзя да нашых дзён, асабліва "залаты век Беларусі" (XIV-XVI стст.);
- 5) ведаць вялікіх людзей беларускай нацыі (вучоных, пісьменьнікаў, дзеячаў культуры і палітыкі);
- 6) быць талерантным чалавекам;
- 7) валодаць усімі якасьцямі беларускасьці".

Гэты пералік насамрэч характарызуе не нацыянальную САМАсьвядомасьць, і нават не нацыянальную сьвядомасьць. Бо ў гэтым пераліку, на мой погляд, няма галоўнага. Асоба з такой нацыянальнай сьвядомасьцю можа быць патрыётам, нацыяналістам, нацыстам, фашыстам і расістам. Прыкладаў гэтаму мноства. Ці грамадзянін Паўночнай Карэі не гаворыць на роднай карэйскай мове, ці не жыве традыцыямі, ці ня любіць прыроду, ці ня ведае гісторыю, ці ня ведае вялікіх людзей карэйскай нацыі, ці не талерантны, ці не валодае якасьцямі карэйца? Тое самае можна казаць і пра грамадзяніна Паўднёвай Карэі. І гэта дазваляе адной краіне быць дыктатарскай, нялюдзкай, а другой-дэмакратычнай.

Пададзены пералік зьяўляецца неабходным, але недастатковым для таго, каб быць сьвядомым у поўным значэньні гэтага слова. *У наш час, калі штучны інтэлект наступае нам на пяты і награжае поўнай заменай чалавека інтэлектуальнай, але машынай, толькі мараль, міласэрнасьць і любоў могуць нас уратаваць.*

Дарэчы, пасля рэфэрэндуму 1995 дзейнасць Вярхоўнага Савета Беларусі і адпаведна Камісіі была згорнутая.

Ці нацыянальная сьвядомасць зьяўляецца самамэтай? Напэўна не. Напэўна наша мэта – пабудаваць нацыянальную эўрапейскага тыпу дзяржаву вольных самасьвядомых грамадзян. Менавіта, нацыянальная сьвядомасць ёсьць натхняльнай, стваральнай і рухальнай сілай на шляху рэалізацыі духоўнага досьведу нацыі ў агульным дзяржаватворчым працэсе. *Выпеставець самасьвядомых чальцоў грамадства і пабудаваць такую дзяржаву магчыма толькі пры наяўнасці і ахвярнай працы маральна якаснай эліты і прыярытэту нацыянальнай ідэі. Гэта эліты праз розныя формы дзейнасці фармуюць нацыянальную сьвядомасць.*

Калі ў 1991 адбылася мутацыя СССР і на БССР нечакана звалілася Незалежнасць, нацыянальная эліта была да гэтай падзей абсалютна не гатова. Змаганьне за лідэрства прывяло да таго, што Лідэр вылучаўся сярод кандыдатаў дрэнных, непадрыхтаваных і слабых. У такіх умовах мог перамагчы толькі самы дрэнны. Так і адбылося. На чале краіны стаў самы дрэнны, самы агрэсіўны, самы непадрыхтаваны, самы неадукаваны, але затое самы ваяўнічы, самы амаральны, той, хто найбольш хацеў Улады і для якога Ўлада была найбольшай каштоўнасцю. Наступствы былі жахлівыя, бо прайграўшыя Лідэры былі слабыя і няздольныя. Як паказала жыццё, для найпапулярнейшых зь іх, якія ачолілі галоўныя рухаючыя сілы Адраджэньня, таксама галоўным аказалася пасада, становішча, а не змагарная барацьба. Спачатку многатысячны Рух быў звужаны да Партыі, калі на партыйным зьездзе абралі іншага старшыню, былы тут жа правёў раскол, стварыўшы паралельную Партыю. Партыя дэградавала на вачах, нарэшце, практычна зьнікла, але старшыня нязьменна ачольвае па цяперашні час Партыю без сябраў Партыі. Калі ў Беларусі зачышчанае ўсё, акрамя дзяржаўных структур, Партыя нязьменнага старшыні не забаронена і не ліквідавана.

Віктар Сазонаў піша: "Зразумела, Лідэры бываюць розных роўняў: дробныя і вялікія, палітычныя і далёкія ад палітыкі, абраныя ўсеагульным галасаваньнем і прызначаныя звыш. Нехта становіцца Лідэрам з патрабаваньня часу, бо не можа існаваць без змаганьня за свае ідэалы, а нехта проста не можа не быць Лідэрам. Не ўсе прыходзяць у час, і не ўсе могуць у час зысьці. Некаторыя трымаюцца за сваё месца да апошняга. Для многіх Лідэрства – гэта наркотык. Нават калі яно не прыносіць ужо аніякай выгады, многія проста – у наркатычнай залежнасці ад улады".

Арганізацыя, якая мела суполкі ў кожнай школе, у кожным раёне і амаль у кожным сельсавеце, пад кіраваньнем яе Лідэра аказалася зусім без суполак. Але Лідэр сышоў з пасады старшыні толькі тады, калі за офіс трэба было плаціць з сваёй кішэні, бо складак плаціць не было каму. Калі пачаліся масавыя вобыскі, арышты, пасадкі пасьля падзей 2020, людзі кінуліся шукаць парады, як сябе паводзіць, як адстойваць грамадзкія свае правы, як не рабіць памылковых крокаў, бо ўсе аказаліся непадрыхтаванымі. Праслаўленая праваабарончая арганізацыя ніколі за ўсе гады існаваньня не праводзіла трэнінгаў, не рыхтавала людзей да крытычных сытуацый. На сайце арганізацыі не было ніводнай рэкамэндацыі, як сябе паводзіць пры вобшуку, пры затрыманьні, у судзе, ніводнага ўзору дакумэнтаў для абароны і абскарджаньня... Нічога. Каб праводзіліся трэнінгі, былі рэкамэндацыі і ўзоры дакумэнтаў, то лёс соцень, а мо і тысяч людзей, мог быць другім.

Ваяўнічы Лідэр-папуліст гэта Лідэр-разбуральнік. Ён абавязкова знаходзіць ворага і ўся яго "дзеясць" накіравана супраць гэтага сапраўднага, ці штучна створанага ўяўнага ворага. Ён не валодае трыядай Думка-Слова-Справа. Да Справы справа не даходзіць. Таму так часта ў нас можна пачуць: "Мы зрабілі галоўнае", "Мы заваявалі Незалежнасьць", "Мы паказалі дарогу", "Павінна стацца"... У той час, як Лідэры суседніх краін казалі: "Гэта толькі пачатак, галоўнае трэба зрабіць". Такі лідэр-разбуральнік мае "сваю" мараль без міласэрнасьці і любові.

Асобная размова пра Народны Гімн.

З кнігі Сяргея Навумчыка "Дзевяноста першы": "Быкаў перадаў мне ліст, якім, паводле ягоных словаў, я мог распарадзіцца па ўласным меркаваньні. [...] Гаворка ішла пра гімн новаўтворанай Беларускай дзяржавы:

"Агульнавядома, што без нацыянальнай сымболікі немагчыма пасьпяховае ажыццяўленьне высакароднай ідэі самавызначэньня народу. Выдатна, што Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь нарэшце зразумеў важнасьць у гэтай справе нацыянальна-гістарычнага падыходу, і народу вернуты ягоны гістарычны сьцяг і старажытны герб. Застаецца гімн. Цяпер аб'яўлены конкурс на тэкст гімну і ягоную музыку. Але ці трэба нам новы, сьвежаствораны, не ахрышчаны часам і гісторыяй каньютурны гімн? Ці хутка ён стане адной з найважнейшых сьвятыняў нацыі? Асабліва калі ў гістарычнай народнай памяці яшчэ велічна гучыць колішні, ахрышчаны нешчаслівым лёсам (дарэчы, тым, які хрысьціў беларускі народ і саму Рэспубліку Беларусь) гімн на словы Макара Краўцова. А між тым, гэта велічная мэлэдыя і выдатны тэкст. І ня так важна, што некаторыя моманты яго не адэкватныя сучаснай палітыцы Беларусі, што яны, можа, палітычна састарэлыя. Гэта зусім ня той выпадак, калі патрэбная зладзённасьць. Тэксты гімнаў цывілізаваных краінаў звычайна архаічныя, але яны нязьменна кананічныя, ахрышчаныя крывавай гісторыяй, і ў гэтым іх мастацкая і духоўная сіла. Мы прапануем узаконіць гімн на

словы М. Краўцова, ажыццявіўшы тым надзвычай важны дзяржаўны акт на шляху да сапраўднай сувэрэннасці Рэспублікі Беларусь. Алесь Адамовіч, Рыгор Барадулін, Васіль Быкаў, 13 лістапада 1991 г."

Між іншым, у сьвеце ёсць прыклады суіснавання двух гімнаў – дзяржаўнага і духоўнага. Самы вядомы – у Злучаных Штатах Амэрыкі. Там Дзяржаўным Гімнам зьяўляецца The Star-Spangled Banner ("Зорны сыцяг"), а "другім", неафіцыйным – God Bless America ("Божа, блаславі Амэрыку". Музыку да яго, дарэчы, напісаў народжаны ў Магілёве Ірвінг Бэрлін).

Мара Васіля Быкава не здзейснілася...

Гімн – крыніца патрыятычных пачуццяў. Ён дапамагае падтрымліваць нацыянальную самасьвядомасць, дапамагае змагацца за аднаўленьне ўласнай дзяржаўнасці. Яскрава і пераканаўча ролю Народнага Гімну падае Адам Міцкевіч у "Пане Тадэвушу". Гімн ня толькі мабілізаваў на барацьбу і вяртаў героям надзею на аднаўленьне Незалежнасці, але і сыціраў сацыяльныя бар'еры. Яго сьпяваў цэлы народ: сяляне і паны, каталікі і эвангелісты, праваслаўныя і яўрэі, гараджане, рамеснікі, плебс, ваяры, паэты, добрыя і злыя людзі, героі і баязліўцы, сьвятых і злодзеі. Гімн, як Лідэр-змагар, Лідэр-працаўнік, аб'ядноўваў усіх і вёў да перамогі. На вялізны жаль, у Беларусі з Народным Гімнам сапраўдная катастрофа, якая доўжыцца да сёння. Народнага Гімну фактычна няма, бо яго не сьпявае Народ, бо яго не пачуеш На Белсаце, ці на Радыё Рацыя, ён не гучыць на зьездах, канфэрэнцыях, сэмінарах, сходах..., нідзе. Яго няма. Ці ёсць яшчэ ў сьвеце краіна, якая не мае Народнага Гімну?

Украінскага воіна, якога ўдалося вярнуць з палону, карэспандэнтка запытала, што найбольш яго ўсхвалявала на волі? Ён адказаў, што кожная хвіліна на волі, на роднай зямлі, сустрэча з роднымі неапісэма хвалюючыя і шчаслівыя. Але, калі ўся сям'я села ў аўтамабіль, каб вяртацца ў родную хату, і раптам усе засьпявалі Гімн Украіны, то ён ня мог стрымаць сьлёз.

Справай Народнага Гімну неабходна тэрмінова заняцца і вырашыць яе станоўча. Гэта выклік "новай" апазыцыі.

Фэномэн Нацыянальнай сьвядомасці не ўзьнікае адразу і не ва ўсіх сляях грамадства. Калі першапачаткова нацыянальная сьвядомасць не заквітнее ў элітарных колах, то яна не пранікае ў нізы, куды яна можа пранікнуць толькі дзякуючы дзейнасці прадстаўнікоў інтэлектуальнай і навуковай супольнасці, дзеячаў культуры, мастацтва і палітыкі, або пад уплывам пэўных сацыяльных і

гістарычных падзей. Найбольш яркава стан Нацыянальнай сьвядомасьці, нават у рэгіянальных лідэраў, характарызуюць неардынарныя незразумелыя факты. Вось публікацыя Свабоды ад 13 жніўня 2013:

" ЗА АДЗІНУЮ дзяржаўную МОВУ Беларусі!

Магілёў: Адзіная беларускамоўная вучаніца ізноў адна ў клясе.

Адзіная ў Магілёве беларускамоўная вучаніца Ялінка Салаўёва сёлета, як і ў папярэднія тры гады, у клясе будзе адна. Бацькі намагаюцца знайсці дачцэ аднаклясьнікаў, аднак ахвочых вучыцца па-беларуску ў чатырохсоттысячным горадзе пакуль не знаходзіцца. Сёлета Ялінка Салаўёва пойдзе ў чацьвёртую клясу. Першага верасьня ёй уручаць дыплёмы за перамогі на алімпіядах па матэматыцы, расейскай ды беларускай мовах, а таксама па прадмеце "Чалавек і сьвет". Бацькі ж мантажуюць відэаролік са зваротам да магілёўцаў, якія, магчыма, хочуць аддаць дзяцей у клясу зь беларускай мовай навучаньня, але пакуль ніяк не наважацца. Відэаролік зьбіраюцца растыражаваць у сацыяльных сетках інтэрнэту".

У Магілёве з 380 тысячамі насельніцтва і мноствам сяброў апазыцыйных партый, таварыстваў, рухаў, НГА нацыянальна сьвядомых было тры чалавекі – Ялінка Салаўёва з маці Надзеяй і бацькам Зьмітром! Яны ў 2010 годзе ў 380-тысячным горадзе паспрабавалі аднавіць навучаньне ў мясцовых школах на беларускай мове. Ніхто не падтрымаў! У выніку зь дзевяці толькі адзін год у Ялінкі былі аднаклясьнікі. Ніякія апраўданьні на дыктатуру тут не праходзяць. Проста больш не знайшлося нікога, хто захачеў бы навучаць сваіх дзяцей на Беларускай мове і падаць для гэтага адпаведную заяву. 18 чэрвеня 2019 Ялінку прынялі ў "колесаўскі" ліцэй.

Яшчэ больш характэрны факт - амаль поўная адсутнасьць эпітафій на могілках на Беларускай мове. Тут і заяву падаваць ня трэба! І дамагацца нічога ня трэба, і нязручнасьцей ніякіх...

Узьнікае пытаньне, адкуль у 2020 такі магутны выбух нацыянальнай сьвядомасьці? Справа ў тым, што на іншым нават радавым узроўні, як стыхійна так і мэтанакіравана, ішла праца па фарміраваньню Нацыянальнай сьвядомасьці. У якасьці пазытыўных прыкладаў можна казаць пра працу Таварыства Беларускай школы, Коласаўскага ліцэю, Праграмы імя Каліноўскага, заснаванай ў 2006 годзе ў выніку звароту Аляксандра Мілінкевіча да Польскага Ўраду, многіх НГА, мясцовых суполак, спартоўцаў, актывістаў адзіночак, пасыянарных патрыётаў, многіх прадстаўнікоў інтэлігенцыі, дзеячаў культуры... Гэта яны засеялі грыбніцу, якая высыпала мільённымі "шчырымі" плёнамі па ўсёй Беларусі. Белы сыяг Сьвятланы Ціханоўскай, паліты крывёй Беларусаў лукашысцкімі бандытамі, стаў Бел-Чырвона-Белай Паходняй Народу.

"Так будуць апошнія першымі, і першыя апошнімі; бо шмат пакліканых, ды мала выбраных" (Паводле Мацьвея 20:16).

Ролю замежнай апазыцыі ў фармаваньні нацыянальнай сьвядомасьці дазволіце мне прасачыць па дзейнасьці ў найбольш вядомай мною сфэры філіяталіі. Эміграцыйны дасьледнік Вітаўт Тумаш у лісьце да ўладыкі Васіля (Тамашчыка) ад 10 траўня 1969 г. пісаў: "Як вядома, першая паштовая марка з партрэтам Скарыны была выдадзена Ўрадам Беларускай Народнай Рэспублікі яшчэ ў 1918 годзе, ці першым годзе паўстаньня БНР, у сэрыі марак рэспублікі з надпісам "Беларусь Пochта". Паколькі мне ведама, дзеля наступу Чырвонае арміі, маркі гэтыя ня было часу пусьціць у практычны паштовы ўжытак. Ды іх усё ж рэгіструюць некаторыя паважныя філіяталістычныя каталёгі, як, для прыкладу, Michel Briefmarken Katalog 1953. Munchen, 1953.b. 61. Другую марку з партрэтам Скарыны, не паштовага ўжо характару, выдаў у 1942 (?) годзе ў Бэрліне Бэрлінскі Камітэт Самапомачы ў Нямеччыне".

Для незаангажаванага чалавека такая падзея, як выданьне першай паштовай маркі краіны, выглядае нязначнай, бо ён ня ведае, што гэты маленькі кавалачак паперы – паштовая марка – уводзіць краіну ў каталёгі цэлага сьвету, становіцца сымбалам трываласьці народу, сьведчаньнем яго існаваньня. Таму зьяўленьне ў 1918 нават па-за межамі краіны першай беларускай маркі ёсьць сапраўды значнай падзеяй у складанай і трагічнай гісторыі нашага народу ў XX ст. Негледзячы на неспрыяльныя ўмовы, звязаныя зь нямецкай акупацыяй, Рада і Ўрад БНР засяродзілі сваю ўвагу на арганізацыі беларускіх дзяржаўных інстытутаў па ўсім абшары рэспублікі.

Сярод іншых была арганізавана й Палявая пошта БНР. У часе разгляду пытаньня пра стварэньне Беларускай дывізіі на Балтыцы на аснове Асобнага Атрада Булак-Балаховіча Езавітаў прыняў рашэньне арганізаваць для гэтага вайсковага падраздзяленьня ваенна-палявую пошту й вырабіць асобныя паштовыя маркі. Ён разьлічваў, што ад продажу часткі накладу марак можна будзе аплаціць выдаткі на іх выраб і атрымаць пэўны прыбытак. Папярэдне ўзгадніўшы пытаньне пра выданьне марак з генэралам Булак-Балаховічам, Канстанцін Езавітаў дамовіўся адносна праекту марак з Рыхардым Зарыньшам, латвійскім мастаком, аўтарам многіх расейскіх марак і банкнотаў, дызайнэрам латвійскіх банкнотаў. 14 лютага 1920 г. у Ваенна-дыпляматычную місію БНР у Латвіі й Эстоніі з Экспэдыцыі вырабу дзяржаўных папераў Латвіі прыйшла першая партыя (500 тыс. экз.) 15 кап. марак "Асобны Атрад Б.Н.Р". 27 лістапада 1920 году, распачаўся Слуцкі Збройны Чын. Падчас Слуцкага Збройнага Чыну 1 сьнежня 1920 г. штабам Беларускай слуцкай брыгады для сваіх паштовых патрэбаў былі выкарыстаны польскія маркі, на якіх

была зроблена ручная наддрукоўка наміналу, Пагоні й літараў "Ч. Р. Сл". (Часовая Рада Слуцшыны).

За час ад 1922 да 1941 г. у Савецкай Беларусі не было арганізавана ніводнай буйнай філіялістычнай выставы (магчыма, мясцовыя праводзіліся, але й пра іх няма ніякіх звестак), не адбылося ніводнага адмысловага гашэння. Да канца 1930-х – пачатку 1940-х гг. філіялістычны і наогул калекцыйны рух у Беларусі, як і ва ўсім СССР, быў практычна знішчаны. Шматлікія калекцыянэры былі расстраляныя, сядзелі па лягерах ГУЛАГу, іншыя былі сасланыя ў аддаленыя месцы Сывіры. Лёс канфіскаваных калекцыяў застаўся невядомы.

У гады СССР было выпушчана ў зварот 6380 паштовых марак Зь іх каля 90 толькі ўмоўна, можна аднесці да беларускай філіяліі (дзяржаўныя знакі, гарады й архітэктура, героі Вялікай Айчыннай вайны, выбітныя дзеячы, прырода, мастацтва, культура, прамысловасць...). У гэты ж час за межамі Беларусі, хоць і эпизадычна, але друкаваліся і ўводзіліся ва ўжытак маркі й іншыя паштовыя выданьні беларускай тэматыкі.

У студзені 1950 г. былі выдадзены маркі Рады БНР. Маркі выдалі ў двух сэрыях. На першай – Старшыні Рады БНР Пётра Крэчэўскі і Васіль Захарка, Дом Рады БНР. На другой сэрыі: Пагоня і мапа Беларусі. Пазьней, у 1971 г. яны выкарыстоўваліся Поштай ЗБВБ (Згуртаваньне Беларусаў Вялікабрытаніі) і ганараваныя ангельскімі паштовымі ўладамі. Рыхтуючыся да 40-х угодкаў Слуцкага паўстаньня, што прыпадалі на лістапад 1960 г., Згуртаваньне беларускае моладзі Амэрыкі выдала адмысловыя юбілейныя маркі. Маркі выдадзеныя на аркушах па дваццаць штук. Аркуш пачынаецца гэтакім тэкстам (па-беларуску й па-ангельску: "Яны памерлі, каб жыла Бацькаўшчына – живеце вы, каб Бацькаўшчына не памерла! Памажэце замацаваць гісторыю Слуцкага Паўстаньня – злажэце ахвяру на выданьне Слуцкага Альманаху. Наклейвайце гэтыя маркі на лістох і пачках – пашырайце праўду аб Беларусі". І тут жа назоў ды адрас арганізацыі: Byelorussian Youth Association of America, 401 Atlantic Avenue, Brooklyn 17, N. Y. У пятым нумары часопісу "Беларуская Моладзь" (студзень–сакавік 1960 г.) кіраўніцтва ЗБМА зьвярнулася да беларускае моладзі на эміграцыі з заклікам памагчы распаўсюдзіць гэтыя маркі сярод сваіх і чужынцаў. Тут чытаем:

"Помнік слуцкім паўстанцам... На прапанову й просьбу Згуртаваньня Беларускае Моладзі Амэрыкі на сьвяткаваньні 39-х угодкаў Слуцкага Паўстаньня ў Нью-Ёрку час ад лістапада 1959 году да сьнежня 1960 году быў абвешчаны Годам Слуцкага Паўстаньня... ЗБМА, падтрымваючы свае словы канкрэтнай справай, выдала юбілейныя маркі да 40-х угодкаў Слуцкага Паўстаньня. Галоўнае кіраўніцтва Згуртаваньня заклікае ўсю беларускую моладзь вольнага сьвету ўзяць на сябе

адказнасьць за распаўсюджаньне гэтых марак сярод сваіх суродзічаў і сярод чужынцаў. За здабытыя пры гэтым грошы ЗБМА плянуе выдаць Слуцкі Альманах, у якім будзе зьмешчана ўсё, што ёсьць у нашай літаратуры, мастацтве й музыцы пра Слуцкае Паўстаньне. Гэта будзе найлепшы й найтрывалейшы помнік Беларускім Гэроям, якія не пашкадавалі жыцьця свайго ў імя лепшае будучыні Беларусі. Няхай-жа беларуская моладзь вольнага сьвету станецца будаўніком помніка Слуцкім Паўстанцам!"

Унікальнай ініцыятывай беларусаў Вялікабрытаніі стала арганізацыя ў часе страйку паштовай службы краіны ў 1971 г. афіцыйнай інстытуцыі "Пошта ЗБВБ". Атрымаўшы дазвол, сакратар Англа-беларускага таварыства брытанец Гай Пікарда сам зрабіў эскізы й надрукаваў аж пяць сэрый марак. Дзейнасьць "Пошты ЗБВБ" працягвалася да 10 сакавіка 1971, калі была адноўленая праца звычайнай паштовай службы. За гэты невялікі час некалькі соцень лістоў зь беларускімі маркамі былі дастаўленыя ў розныя гарады Вялікабрытаніі й за мяжу. "Пошта ЗБВБ" стала выдатнай магчымасьцю рэпрэзэнтацыі беларусаў у брытанскім грамадстве. Акрамя падзякі ад мясцовых уладаў за цікавую й карысную ініцыятыву, Згуртаваньне атрымала ўнікальны шанец прапаганды беларускай культуры й гісторыі. Пасьля сканчэньня дзейнасьці паштовай службы, усе дакумэнты адносна яе, а таксама нявыкарыстаныя маркі ЗБВБ перадало ў Беларускаю бібліятэку й музэй імя Францішка Скарыны ў Лёндане. Прыбытак ад продажу пазасталых камплектаў марак пайшоў на патрэбы бібліятэкі.

У 1973 г. у газэце "Беларус" зьявілася абвестка "Угодкі друку адзначанья маркай" наступнага зместу:

"Для ўшанаваньня 450-х угодкаў ад пачатку друку ў Беларусі Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва ў Нью Ёрку выдаў летась, у месяцы сьнежані, адмысловую юбілейную марку. Марка колеру вішнёвага, пасярэдзіне яе рэпрадукаваны партрэт Доктара Францішка Скарыны зь ягонае Бібліі. Партрэт абведзены арнамэнтаванай рамкай з надпісамі: "450-я ЎГОДКІ ДРУКУ Ў БЕЛАРУСІ. Др. Фр. СКАРЫНА, 1485? – 1540. МАЛАЯ ПАДАРОЖНАЯ КНІЖКА. ВІЛЬНЯ. 1522–1972". Графічнае афармленьне маркі мастака Барыса Данілюка. Марка выдадзеная лістамі, па 20 марак на кожным, з інфармацыйнымі даведкамі на лісьце пра ўгодкі друку ў Беларусі ў мовах ангельскай і беларускай. Тэкст даведкі:

"1522–1972. 450-я ЎГОДКІ ДРУКУ НА БЕЛАРУСКАЙ ЗЯМЛІ. У 1522 годзе, у тагачаснай сталіцы Беларусі Вільні, з друку паявілася МАЛАЯ ПАДАРОЖНАЯ КНІЖКА. Гэта першая кніга надрукаваная на тэрыторыі Беларусі й усяе Ўсходняе Эўропы. Выдаў яе ФРАНЦІШАК СКАРЫНА З ПОЛАЦКА (1485?–1540), доктар навукаў вызваленых і мэдыцыны, выдатны вучоны гуманісты, перакладнік і выдавец

беларускае Бібліі. Патрэт Доктара Скарыны на марцы рэпрадукаваны з дрэварыту ягонае Бібліі.

Выдадзеная цяпер марка гэта ўжо трэцяя марка з партрэтам Доктара Скарыны. Марку першую, для паштовага ўжытку, у 1918 годзе выдаў у Менску ўрад Беларускае Народнае Рэспублікі. Другую, у 1942 годзе надрукаваў у Бэрліне Беларускі Камітэт Самапомачы ў Нямеччыне. Ніякіх скарынінскіх паштовых марак не выдавалася ў Беларускай ССР. "Сувэрэннасьць" рэспублікі там гэтка, што выдаваць паштовыя маркі яна ня мае й права".

Аб скарынаўскіх марках, выдадзеных БНІМам у 1972 да 450-х угодкаў пачатку друку на тэрыторыі Беларусі стараньнямі Вітаўта Тумаша, апошні пісаў у сваім лісьце да айца Лява Гарошкі ад 22 сьнежня 1972:

"Дарагі Войча!

Сёньня якраз пошта прынесла Ваш "калядны падарак" – кніжку Гарэцкага. Вельмі за яе дзякую, а разам з падзякай шлю адразу сьняня ж надрукаваныя на Скарынавы ўгодкі маркі. Паколькі за гэта не ўзяліся нашыя філіяталісты, давялося справу заініцыяваць і давесьці да друку самому. Пасьля розных нечаканых перашкодаў марка, якая мела быць гатоваю на час Сустрэчы ў Канадзе, надрукаваная была толькі сьняня. [...]

З надпісаў на марцы лёгка зацеміць, што ўскладзена на яе колькі заданьняў. Першае і найважнейшае – адзначыць важныя культурна-гістарычныя ўгодкі. Рэч другая – адзначыць ўгодкі, дата якіх выяўленая працаю беларускіх навукоўцаў за межамі свайго краю. Трэцяе – прыгадаць, што дайшло да гэтага ў тагачаснай сталіцы Беларусі, у Вільні, ды што Вільня – беларускае места. Чацьвёртае – паказаць для "рэспублікі", БССР, што маркі ў патрэбе можа выдаць і эміграцыя, хоць сама рэспубліка з сваёй "суверэннасьцю" гэтага зрабіць ня мае й права, калі б і хацела б. Гэта мо змусіць дзелячоў БССР дамагацца ад Масквы, каб пры першай нагодзе Скарынаву марку ўсё ж выдалі б і ў СССР; Івану ж Фёдаравічу выдалі ўжо колькі. Пятае – на марцы даць рэпрадукцыю арыгіналу з партрэту Бібліі, а не яго прарысоўкі, як гэта зроблена на скарынінскай марцы БНР 1918 году.

Дык на марку ўскладзены вялікі ідэйна-прапагандовы нацыянальны "багаж". Тое-сьё з гэтага яна напэўна зробіць. (Вылучана Л.К.) Пра марку плянуецца перадача ў СССР праз радыё Свабода. Пра яе маюць друкавацца артыкулы ў чужамоўным, філіяталістычным і нефіліяталістычным друку. У глыбокай пашане, Ваш".

Наступны этап гісторыі беларускіх марак на эміграцыі звязаны са сьвяткаваньнем 60-х угодак абвяшчэньня незалежнасьці БНР. У Вялікабрытаніі яны былі адзначаныя ўрачыстым прыняцьцем у Палаце лордаў ды арганізаваньнем адмысловай

"Юбілейнай Пошты БНР" з галоўнымі яе паштовымі канторамі ў Лёндане (Вялікабрытанія), Парыжы (Францыя) і Дубліне (Ірляндыя). Беларускае замежнае пошта выдала юбілейныя маркі чатырох наміналаў. Матывам марак стала Пагоня, надпіс "Беларусь" ды адна з лічбаў – 5, 10, 25 або 50. Колеры марак – чырвоны, сіні, жоўты й зялёны. Частка марак кожнай дэнамінацыі мае надпіс: "Юбілейная Пошта Б.Н.Р. 1918–1978". Беларускае замежнае пошта была афіцыйна зарэгістравана ў Лёндане пад нумарам РБН2305515. Ліцэнзію для арганізацыі "Юбілейнай пошты БНР 1918–1978" Старшыня Рады БНР Вінцэнт Жук-Грышкевіч выдаў 30 траўня 1978 г. Неўзабаве ён атрымаў ад Гая Пікарды праекты марак з выявай Пагоні ў пяці колерах з надпісам "Юбілейная пошта Б.Н.Р. 1918-1978".

У 1983 г. украінскае філіялістычнае таварыства ў ЗША (Бафала, штат Нью-Ёрк) з ініцыятывы вядомага філіяліста, найбуйнейшага калекцыянера беларускіх марак у Амэрыцы Багдана Павука надрукавала марку з выявай абраза Жыровіцкае Божае Маці. У 1985 г. дзякуючы супрацоўніцтву Аляксандра Асіповіча-Асіпчыка (ідэя маркі) й Багдана Павука ў ЗША была выдрукаваная марка да тысячагодзьдзя навяртаньня беларусаў у хрысьціянства. Побач з надпісам стаялі даты: 988–1988. Марка ўяўляла сабой ахопленую полымем цёмна-чырвоную выяву Эўфрасіньеўскага крыжа з датаю 988, а наўкола крыжа надпіс: *Bielarusia's Millennium Christianity*. Марку надрукавалі з пэрфарацыяй і безь яе – на тысячу асобнікаў.

У параўнаньні з афіцыйнымі маркамі (хоць некаторыя зь пералічаных вышэй і нельга цалкам аднесці да гэтае катэгорыі) значна больш было выдадзена віньетаў (ад франц. *vignettes*, ці, як звычайна іх называюць на Захадзе, *cinderellas*). Яны наклеіваліся на капэрты побач з афіцыйнымі маркамі і ўяўлялі сабой або копіі старых беларускіх марак (прыкладам, "Асобны Атрад"), або былі адмыслова зробленыя да ўгодак ці адлюстроўвалі пэўныя сымбалі (Пагоня (1975, 1980), Вітаўт і дата 1430, "Гадавіна 1-га сыцягу ў Ватэнштэце, 1945-1947", Анёл і словы "Раство", "Беларусь" (Чыкага, 1979), скаўцкі знак з словамі "*Bielaruskija Skauty*" (1984). Большасьць зь іх зрабілі згаданы вышэй Багдан Павук і Біл Леш з Каліфорніі, таксама зьбіральнік беларускай філіяліі. Акрамя марак былі выдадзеныя некалькі капэртаў Беларускай патрыятычнай тэматыкі. Убачыць іх можна тут: <https://kamunikat.org/bek/kaperty.html>

Прайшло больш за палову веку... "Старая" эміграцыя паступова адыходзіць у лепшы сьвет. Замежжа на вялікі жаль папоўнілася вялізарнай колькасьцю "новай" эміграцыі. Ніякіх філіялістычных выданьняў "новая" эміграцыя не зрабіла. Хоць магчымасьцей яна мае на шмат больш і зрабіць такія выданьні ў сучасных умовах нашмат лягчэй. Хацелася б, каб новая хваля эміграцыі ў сучасных больш

спрыяльных умовах не пакідала справу выдання беларускіх марак, паштовак, капэртаў, ды ладзіла б таксама філіялістычныя выставы. Прайшоў незаўважаны беларускай філіяліяй юбілей Бітвы на Сініх водах. У 2014 было адзначана 500-годзьдзе Бітвы пад Воршай, у 2017 – 500-годзьдзе выдання Скарынаўскай Бібліі, у 2018 – 100-годзьдзе БНР, у 2020 адбылася Рэвалюцыя годнасьці... Дзяржаўная Белпошта, вядома, не "заўважае" гэтых юбілей. Гэта не дзіўна. Дзіўна, чаму "новая" эміграцыя гэтаксама, як дзяржаўная, гэтых юбілеяў не заўважае, у той час, як у самой Беларусі энтузіясты, як могуць, працягваюць традыцыю "старой" апазыцыі ва ўмовах тэrorу. Вось некалькі прыкладаў.

Актывісты сталі рабіць і пасылаць па пошце самаробныя канвэрты з відарысамі Вялікіх князёў ВКЛ, знакамітых пісьменьнікаў, з Сымбалямі БНР, прысьвечаныя юбілейным датам гісторыі з адпаведнымі цытатамі і тэкстамі на тыльным баку. Друкаваліся паштоўкі патрыятычнага зместу на аснове якіх філіялісты рабілі картмаксімуны.

Калі Белпошта адмовілася прыняць да выдання праект марачнага аркуша з гравюрамі Скарыны 23 чэрвеня 2017 – па ініцыятыве і праекту філіяліста Карповіча Лявона - Міжнароднае грамадзкае аб'яднаньне "Згуртаваньне Беларусаў сьвету "Бацькаўшчына" і Нью-Ёркскі Беларускі Інстытут Навукі і Мастацтва (БІНІМ) выпусцілі ліст налепак з трыццацьцю гравюрамі Францішка Скарыны, прысьвечаныя пяцісотгодзьдзю перакладу і друку Бібліі Скарынам і пяцісотгодзьдзю Беларускага кнігадрукаваньня.

У Беларусі рэгулярна, што два гады, пачынаючы ад 1998, праводзяцца Нацыянальныя філіялістычныя выставы. Але першыя тры Беларускія выставы былі арганізаваныя пад кіраўніцтвам вядомага філіяліста Фрэдэрыка Гушчы пры ўдзеле Аляксандра Сьцяпанчанкі зь Беластоку й Лявона Карповіча: першая – "Прырода й мы" адбылася 26 сакавіка 1995 г. у Свідзель, другая – "Мой родны кут" – 6 ліпеня 1997 г. у мястэчку Луна, а трэцяя – "Наша спадчына" – 19 сьнежня 1998 г. у Гудзевічах у музэі Алеся Белакоза.

Тое, што паштовая марка не страціла таго, пра што пісаў Вітаўт Тумаш: *"Дык на марку ўскладзены вялікі ідэйна-прапагандовы нацыянальны "багаж"*, даказвае прыклад выдання поштай Украіны мільённым тыражом маркі *"Російський військовий корабель, йди на ...!"*. Каб купіць марку ўтварыліся вялізарныя чэргі, у якіх людзі стаялі па пяць гадзін. За суткі кошт аркуша (6 марак) скочыў з 69 грывен (3,5\$) да 7000 грывен (350 \$). Марка імгненна разышлася па ўсім сьвеце. Чым не прыклад да перайманьня! Не будзем губляць надзеі, што "новая" апазыцыя адродзіць набыткі "старой" апазыцыі ў філіяліі.

Роўна 2 гады таму Марыя Калесьнікава парвала свой пашпарт, калі яе гвалтам вывозілі з краіны. Тады яе пасадзілі за краты. Марыя напісала ліст з нагоды чарговай гадавіны свайго ўчынку. Урывак з гэтага ліста:

"За 2 гады шмат што зьмянілася – адбываецца катастрофа. Нас выкрадаюць адно ў аднаго, у нас выкрадаюць гісторыю і будучыню, у нас спрабуюць выкрасьці краіну. Нават у часы самага апраметнага жаху пачуцьцё ўласнай годнасьці, свабоду, дабро і любоў выкрасьці, адабраць або забіць немагчыма. Я дзякую і захапляюся ўсімі: маімі роднымі, блізкімі і беларусамі, зь якімі мы разам праходзім гэтае пекла. Нашы падтрымка, любоў, сьмех і ўсьмешкі – і ёсьць наша перамога! Сёньня я буду, як і заўсёды, гучна сьмяяцца і зь велізарнай любоўю думаць пра тату, сястру і ўсіх блізкіх! *Любоў мацнейшая за страх!*"

Лявон Карповіч, Луна-Воля, 19.09.2022

Ілюстрацыі да артыкула Лявона Карповіча "Нацыянальная самасьведомасьць у сьвятле маралі, міласэрнасьці і любові"



Ялінка Салаўёва, якая з 2011 па 2019 была адзінай вучаніцай у Магілёве, якая вучылася на беларускай мове, з маці Надзеяй і бацькам Зьмітром



Першыя Беларускія маркі. “Як вядома, першая паштовая марка з партрэтам Скарыны была выдадзена ўрадам Беларускай ароднай Рэспублікі яшчэ ў 1918 годзе, ці першым годзе паўстаньня БНР, у сэрыі марак рэспублікі з надпісам “Беларусь Почта”. Вітаўт Тумаіш



Першыя Беларускія маркі ў Каталёгу Michel



Ліст, аплачаны маркамі "Асобны Атрад БНР" з датай гашэння 21.04.1920



Паштовая картка Баранавічы Вільня ад 21 студзеня 1921, аплачаная маркамі
Слуцкіх паўстанцаў



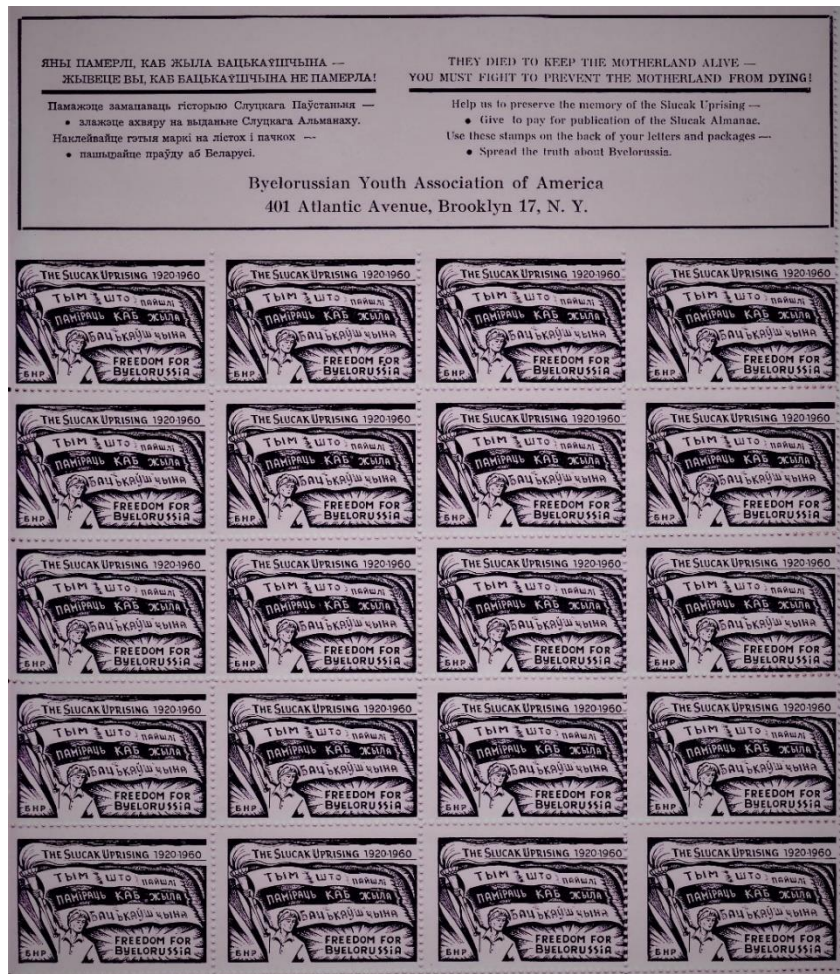
Ліст сяброўскай легітымацыі сябра Беларускага камітэту самапомачы ў Нямецчыне (1943) з наклеенымі маркамі, выдаванымі за аплату сяброўскіх складак



Маркі Рады БНР (першая сэр'я), выдадзеныя ў 1950 годзе



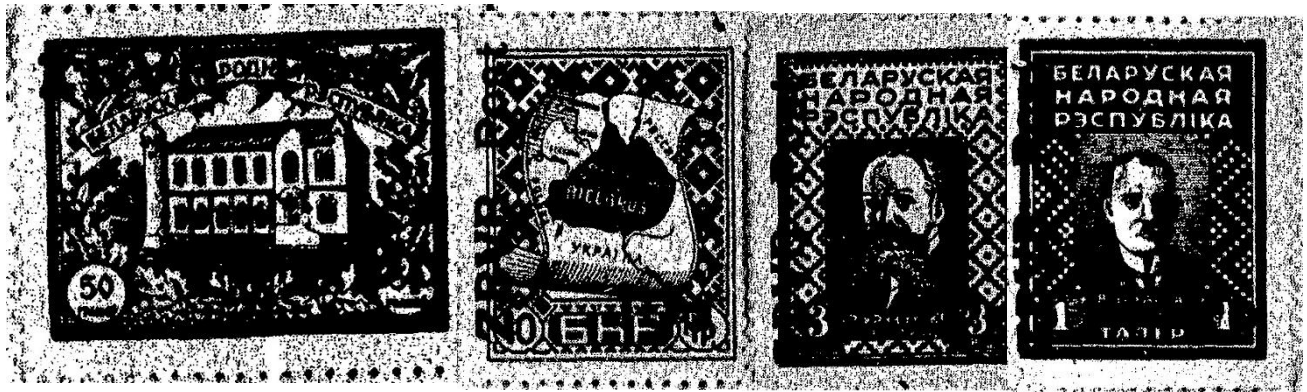
Маркі Рады БНР (другая сэрія), выдадзеныя ў 1950 годзе



Аркуш юбілейных марак, прысьвечаных 40 угодкам слуцкага паўстаньня, выдадзеныя ў 1960 Згуртаваньнем Беларускай моладзі Амэрыкі (ЗБМА)



*Маркі з першай-чацвёртай і другой сэрыяў "Пошты ЗБВБ" Згуртаваньня
Беларусаў у Велікабрытаніі, выдадзеныя ў 1971 г.*



Маркі з трэцяй сэрыі "Пошты ЗБВБ"



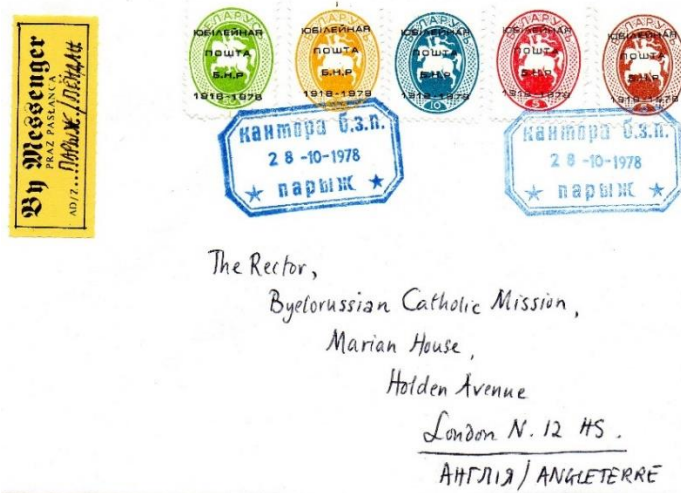
Маркі з пятай сэрыі "Пошты ЗБВБ"



Так выглядалі лісты "Пошты ЗБВБ" з Беларускімі паштавымі маркамі



Аркуш марак з партрэтам Францішка Скарыны, выдадзеных БІНІМам у 1972 да 450 угодкаў пачатку друку на тэрыторыі Беларусі



Ліст зь юбілейнымі маркамі, выдадзенымі "Юбілейнай Поштай БНР 1918-1978". Злева на капэрце зьмеічана налепка Газэтнай маркі Беларускай замежнай пошты



Налепка "Лятунская пошта", выдадзенач Беларускай замежнай поштай



Марка з выяваю Жыровіцкае Божэе Маці, выдадзеная фірмай ZAZZLE ў 1983 з ініцыятывы сябра Украінскага філятэлістычнага таварыства Багдана Павука



Аркуш з маркамі да тысячагодзьдзя навяртаньня Беларусаў у хрысьціянства, выдадзены ў 1985, дзякуючы супрацоўніцтву Аляксандра Асіповіча-Асіпчыка й Багдана Павука



Налепкі з розных гадоў



Першыя філятэлістычныя неафіцыйныя выставы ў Незалежнай Беларусі



Самавыдавецкія філятэлістычныя матэрыялы розных гадоў у ў Незалежнай Беларусі



Канвэрт, выданы філятэлістам Германіі

Liavon Karpovich (*Luna-Volja, Belarus*): “**National Self-Consciousness in the Light of Morality, Mercy and Love**” (*webzine “Kultura. Natsyja”, issue 30, November 2022, 25-51, www.sakavik.net*)

Abstract. In the article the author expresses the opinion that national consciousness should be based on the foundation of morality, mercy and love, as this guarantees the democratic nature of the society being built. It is claimed that national consciousness does not arise by itself, but is formed as a result of the fruitful and sacrificial work by all interested persons and structures. Most of all it is realized through the collective work by societal elite and leaders. Thus, it is most important to have a leader be a creator, not a destroyer of social norms. Examples are given of both negative and fruitful work manifested in the 2020 revolution. The influence of the opposition in emigration towards the formation of national consciousness and self-awareness is considered using the area of philately (i.e. placing national symbols in postage stamps). This activity is illustrated by images of created philatelic materials of different years in the Appendix to the article.

Лявон Карповіч (Луна Воля, Беларусь): «**Нацыянальнае самасознанне в святэ
нравнасці, міласердзя і любві**»

(*вэб-журнал “Культура. Нацыя”, вып. 30, ноябрь 2022, 25-51, www.sakavik.net*)

Рэзюме: В статье автор высказывает мнение о том, что национальное сознание должно основываться на фундаменте нравственности, милосердия и любви, так как это гарантирует демократичность строящегося общества. Утверждается, что национальное самосознание не возникает само по себе, а формируется в результате плодотворной и самоотверженной работы всех заинтересованных лиц и структур, но прежде всего работы элиты и лидеров. Вот почему так важно, чтобы лидер был созидателем, а не разрушителем. Приводятся примеры как негативной, так и плодотворной работы, проявившейся в революции 2020 г. На примере деятельности в сфере филателии рассматривается влияние оппозиции в эмиграции в направлении формирования национального самосознания и самосознания. К статье приложены иллюстрации созданных филателистических материалов разных лет.